

SUUDİ ARABİSTAN-ABD İLİŞKİLERİ

Riad Domazeti

INSAMER

İNSANI VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
HUMANITARIAN AND SOCIAL RESEARCH CENTER
مركز البحوث الإنسانية و الاجتماعية

 Analiz 20

Giriş

Suudi Arabistan'ın Amerika Birleşik Devletleri ile 1930'ların sonundan itibaren ve özellikle petrolün bulunmasıyla başlayan ekonomik, siyasi ve stratejik ilişkileri, zaman içerisinde iki ülkenin de maksimum çıkar ilkesi çerçevesinde şekillenerek stratejik anlamda yakın iş birliğine dönüşmüştür. Petrolün bulunmasıyla zenginleşen Krallık, bir yandan dış ülkelerden bağımsızlaşırken bir yandan da içerideki kabilecilik anlayışından doğabilecek anlaşmazlıklardan dolayı, olası tehditlere karşı ABD gibi güçlü bir ülke ile ittifak yapmıştır. Ancak ilişkilerinin tarihi boyunca hem ABD hem de Suudi devleti bu ilişkiler sebebiyle iç kamuoyunun baskısı ile karşılaşmıştır.

Suudi Arabistan "Siyonizm destekçisi" ile iş birliği yapmak ve onlara teslim olmakla itham edilirken,¹ ABD ise aşırı muhafazakâr ve radikal

İslami hareketleri destekleyen bir ülke ile iş birliği yapmakla suçlanmıştır.² Buna rağmen iki ülke arasındaki ilişkiler, zaman zaman inişli çıkışlı bir seyir izlemekle birlikte, genel olarak sabit bir şekilde ilerlemiştir. 11 Eylül 2001 el-Kaide saldırılarından sonra iki ülke, "teröre karşı" iş birliğini geliştirmek zorunda kalmıştır.

Raporumuzda Suudi Arabistan-ABD ilişkilerini şekillendiren başlıca faktörler ele alınmaktadır. Bunlar; Suudi devletinin iç ve dış güvenlik endişesi, iktisadi ilişkiler -özellikle petrol etkisi-, Filistin meselesine bakış farklılıkları, din faktörü ve ABD'nin Suudi Arabistan'a reform baskısı başlıklarında incelenecektir. Zira bu konular, ABD ile Suudi Arabistan ilişkilerini ve seyrini şekillendiren temel meselelerdir.

INSAMER
İNSANI VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
HUMANITARIAN AND SOCIAL RESEARCH CENTER
مركز البحوث الإنسانية و الاجتماعية

İç ve Dış Güvenlik Endişesi

Suudi Arabistan, iç yapısından kaynaklanan sosyal ve siyasi birçok avantajın yanında kırılğan ve problemlili yanları olan bir ülkedir. Mekke ve Medine gibi İslam'ın kutsal beldelerine ev sahipliği yapması Suudi Arabistan'a İslam dünyası nezdinde büyük bir prestij sağlarken, sahip olduğu yer altı zenginlikleri de ülke için büyük bir ekonomik avantajdır. Bununla birlikte ülkenin katı geleneksel yapısı ve sosyal dengeleri, zaman zaman ciddi bir dezavantaja dönüşebilmektedir. Bu yüzden Krallık, mevcut sistemin devamı için iç ve dış güvenliğe özel önem atfetmektedir. Bu durum, oluşturulan dış politika doktrinine de yansımıştır. Suudi Arabistan'ın dört dış politika ilkesi bulunmaktadır: İslami hayatı bölge ve dünya genelinde korumak, ulusal ekonomik refahı muhafaza etmek, Arap ve İslam ülkelerine yardımda bulunmak ve rejimin devamını sağlamak. Ancak Suudi Arabistan için en temel dış politika ilkesi, her şeyden önce rejimin güvenliğidir.³ İç ve dış güvenlik meselesi ise bir yanda ABD ile ilişkilerde diğer yanda genel olarak Suudi Arabistan dış politikasının karar alma süreçlerinde önemli bir unsur olarak öne çıkmaktadır.⁴

Suudi Arabistan, kuruluşundan itibaren genellikle Batı dünyasıyla barışık olmuştur. Soğuk Savaş döneminde de Komünizm ve Sosyalizm gibi tehdit olarak algıladığı ideolojilere karşı Batı Bloğu'nda yer almıştır. Bu dönemde Suudi Krallığı Ortadoğu'da oluşan sosyalist rejimlere karşı ABD ile ortak hareket etmiştir. Bu amaç doğrultusunda hem ülke içinde sosyalist grupların oluşmasının önüne geçmek hem de Yemen gibi ülkelerdeki Komünizm tehlikesini bertaraf etmek için daima ABD ile yakın iş birliği içinde olmuştur. ABD için ise Suudi Arabistan Sovyet yayılcılığına karşı bir tampon bölge vazifesi görmüştür.

Suudi Arabistan -kendisi için anlaşılır biçimde rejimin devamını ve güvenliğini sağlama adına, özellikle 1979 yılındaki İran Devrimi'nden sonra hissettiği tehditlere karşı, her yıl 15-20 milyar dolarlık askerî ve güvenlik harcaması yapmaktadır.⁵ Bu harcamaların en büyük tedarikçisi ise ABD'dir.⁶

1979 ile 1981 yılları arasında Suudi Arabistan silah ithalatının yarısına yakını ABD'den yapılmıştır.⁷

1976 yılında Suudi Arabistan Krallığı ABD'den 60 adet F-15 savaş uçağı talep etmiş, Yahudi lobilerinin ve İsrail destekçilerinin muhalefetine rağmen, bir sonraki yıl Kral Halid ABD Başkanı Gerald Ford ile anlaşmanın sağlandığını açıklamıştır. Suudi Kralı, bu anlaşma ile petrol ambargosundan muzdarip olan Batılı ülkeleri rahatlatan bir kararı kabul ederek petrol üretiminin %5'ten fazla arttırılmayacağını garantisini vermiştir. Bunun karşılığında da ABD Başkanı Ford, Krallığın her türlü saldırıdan korunacağı sözünü vermiştir.⁸

Suudi Arabistan yönetimi 1990 yılında Saddam Hüseyin'in Kuveyt'i işgaliyle yeni bir meydan okumayla karşı karşıya kalmıştır. Kuveyt yönetimi Suudi Arabistan'a sığındığından Suudi Kral Fahd'ın inisiyatifinde Kuveyt'in işgalden kurtarılması için ülke üs haline getirilmiştir. Suudi yönetimi Saddam Hüseyin'in bir sonraki işgal girişiminin Suudi Arabistan toprakları olabileceği endişesiyle geleneksel müttefiki olan ABD'yi Krallığı korumaya davet etmiştir.⁹

Silah satın alımını her yıl arttırarak devam ettiren Suudi Arabistan, bugün dünyada en fazla silah satın alan ülkelerin başında gelmektedir; 2014 yılı verilerine göre 6,5 milyar dolar civarında silah satın almıştır.¹⁰ Aynı yıl ABD, 23,7 milyar dolarla dünyada en fazla silah satan ülkeler sıralamasında başı çekmektedir. Suudi Arabistan'ın savunma harcamaları ve silah alımı yaptığı ülkeler arasında ABD ilk sırada yer almaktadır.

ABD ile Suudi Arabistan arasında 2007'den itibaren yürütölmekte olan silah alım müzakereleri, ilk olarak 12 Eylül 2010'da Amerikan yönetimi tarafından kamuoyunun gündemine getirilmiştir. Süreç, Amerikan Savunma Bakanlığı'nın silah satışına yönelik 20 Ekim 2010'da Kongre'yi bilgilendirmesiyle resmî olarak başlatılmıştır. Kongre'ye yapılan bildirimden; savaş uçakları, helikopterler, füzeler ve radar sistemleri dâhil, gelişmiş silahların Suudi Arabistan'a satılmasıyla ilgili pazarlıkların yürütöldüğü anlaşılmaktadır.

60,555 milyar dolar tutacağı öngörülen bu silah anlaşmasında, söz konusu silah sistemlerinin teslimatı ve Suudi ordusuna entegrasyonunun ise 5 ila 10 yıllık bir sürede gerçekleşmesi planlanmaktadır. Bu paketin yanı sıra Suudi Arabistan'ın donanmasını güçlendirmek için de ABD ile 30 milyar dolar civarında yeni bir silah paketi görüşmelerinde bulunduğu ifade edilmektedir.¹¹ Yapılan bu anlaşma ile ABD, tarihindeki en büyük silah satışını gerçekleştirmiş bulunmaktadır.¹² Bu anlaşmalar ayrıca ABD ile Suudi Arabistan arasındaki ilişkiyi de gözler önüne sermektedir.

Diğer yandan Suudi Arabistan'ın güvenliği ve Ortadoğu'da istikrarlı bir ülke olması, ABD güvenliği açısından şu üç noktadan kritik önemdedir: Birincisi, büyük bir petrol üreticisi olan Suudi Arabistan'ın enerji kaynaklarının güvenli bir şekilde taşınması.¹³ İkincisi, silah satışlarının ABD ekonomisi için iyi bir gelir kaynağı olması; zira özellikle 2008 yılında yaşanan küresel ekonomik krizden dolayı savunma bütçesinde kesintilere gidilmesi konusunun dillendirilmeye başlandığı bir dönemde silah satışından elde edilen gelirin ekonomiye sağladığı katkı yadsınmaz. Üçüncüsü ise siyasal anlamda güçlü bir Suudi Arabistan'ın bölgede bir yandan İran'ın artan nüfuzunun dengelenmesi diğer yandan da radikal grupların faaliyetleri sebebiyle bozulmaya başlayan düzenin devamının sağlanması için önemli olması.

Suudi Arabistan'ı ABD ile ilişkilerini geliştirmeye iten sebeplerin başında ise İran tehdidi ve içeride büyüyen muhalefetten duyduğu rahatsızlık gelmektedir. 1979 yılında Cüheyman el-Uteybi isyanını bastırmakta güçlük çeken Suudi yönetimi, bu dönemde Fransızlardan yardım istemek zorunda kalmıştır.¹⁴ Suudi Arabistan 1979 İran İslam Devrimi'nden sonra İran'dan gelebilecek bölgesel ve iç tehditlere karşı güvenlik anlamında ABD ile daha da yakınlaşmış ve İran Devrimi'yle beliren rejim ihracı gibi tehlikelere karşı birçok Amerikan şirketi ile silah anlaşmaları yapmıştır. 1991 yılındaki Körfez Savaşı sırasında da Irak tehdidine karşı topraklarına Amerikan askerlerinin konuşlandırılmasına izin vermiştir.¹⁵

Krallık, bölgede İran'ın artan nüfuz ve etkinliğinin kendisi ve Körfez'deki komşu ülkeler için barındırdığı olası tehditlerden ciddi rahatsızlık duymaktadır. İran'ın Suudi Arabistan içindeki Şii azınlık nüfusu yönlendirme veya kendi çıkarları doğrultusunda kullanma olasılığı, ülke güvenliği için ABD ile kurulan iş birliğinin oranını ve seyrini belirlemede en önemli faktörlerdendir. Zira Suudi Arabistan sınırları içerisinde azımsanmayacak sayıda bir Şii nüfus bulunmaktadır. Ayrıca Yemen, Suriye, Irak ve Lübnan'da da İran'ın faaliyetlerinden rahatsız olan Suudi yönetimi, son dönemde ABD'nin İran'la nükleer anlaşma yapmasından ciddi anlamda endişe duymakta ve bu konuda çeşitli tedbirler almaktadır.

Suudi Arabistan ayrıca, radikal grupların tehdidi karşısında da zaman zaman kendini güçsüz hissetmiştir. Suud devletinin kuruluşundan itibaren ülke içinde ve dışında Soğuk Savaş'ın da etkisiyle artan radikal akımlar, ülkeyi istikrarsızlaştırmaya çalışan önemli unsurlardandır. Bu yapılar Suudi devletini iki şekilde rahatsız etmektedir: Birincisi erken dönem İhvan hareketi,¹⁶ el-Kaide veya DAESH gibi örgütlerin bizzat devletin varlığını tehdit eden ideolojilerine yakınlık duyan kişi ve grupların oluşması; yani varoluşsal (ontolojik) tehdit. İkincisi, bu tür aşırı grupların kimi zaman Suudi vatandaşların da katılımıyla yurt dışında yaptıkları eylemler sonucunda uluslararası medya ve düşünce kuruluşları tarafından kendisine yapılan suçlamalar. Bu türden olaylar uluslararası alanda Krallığı zor durumda bırakmaktadır. Bütün bu endişelerinden dolayı Suudi yönetimi ABD ile çok büyük miktarlarda güvenlik ve silah anlaşmaları yaparak iç ve dış güvenliğe yönelik ciddi adımlar atmaktadır.

Görüldüğü üzere güvenlik endişesi, Suudi Arabistan-ABD arasındaki iş birliğinin ve müttefikliğin en önemli sebeplerden biridir. ABD, petrol akışının sürekliliğini sağlamak için hem iç hem de dış güvenlik endişeleri taşıyan Suudi Arabistan'a kuruluşundan günümüze kadar mevcut düzenin devamı adına güvence vermiştir. Üstelik Suudi Arabistan için önem arz eden diğer komşu Körfez ülkelerinin güvenliği ve istikrarının sigortası da uzun yıllar boyunca yine ABD olmuştur.

Petrol ile Silah Arasında Ekonomik İlişkiler

Suudi Arabistan-ABD ilişkilerini şekillendiren en önemli unsurlardan biri şüphesiz ekonomik sebeplerdir.¹⁷ ABD, ucuz enerji ihtiyacını karşılayabilmek için Suudi Arabistan'a; Suudi Arabistan da petrol yataklarını işletmek ve pazarlayabilmek için ABD'ye muhtaç konumdadır.

ABD-Suudi ilişkileri ABD'nin petrol ihtiyacının artmasıyla başlamıştır. 1920 yılında Amerikan Standart Oil şirketi yöneticisi W. Fairish, ABD'li senatör Henry Cabot Lodge'a bir mektup yazarak Teksas ve Oklahoma petrol rezervlerinin tükenmekte olduğunu belirtmiştir. Aynı yıllarda Büyük Britanya da eski Osmanlı topraklarında petrol aramak için girişimler başlatmış¹⁸ ve kurulan İngiliz-Pers petrol şirketi aracılığıyla Suudi Hanedanı'ndan petrol arama imtiyazı istenmiştir. Ancak Suudiler bu imtiyazı ABD'li senatörün girişimiyle ABD'ye vermeyi tercih etmiştir. Bu kararda ABD'nin işgal tecrübesinin olmaması etkili olmuştur. 1933 yılında petrol arama imtiyazı verilmesinden sonra, 1944'te Arap-Amerikan petrol şirketi ARAMCO kurulmuştur.¹⁹ ARAMCO'nun Suudi Arabistan-ABD ilişkileri üzerindeki etkisi bir yana, Suudi Arabistan'ın ekonomik, sosyal ve eğitim programlarının hayata geçirilmesinde de çok büyük etkisi olmuştur. Şirket özellikle Zahran bölgesinde ve Şiilerin çoğunlukta olduğu yerlerde, Şiilerin topluma entegrasyonu ve eğitimleri konusunda önemli rol oynamıştır.

Petrol, Suudi Arabistan ekonomisinin belkemiğini oluşturmaktadır. Ülkenin tüm gelirlerinin %75'i, ihracat gelirlerinin %90'ı petrolden karşılanmaktadır. Suudi Arabistan, 264,2 milyar varillik petrol rezerviyle dünyadaki toplam petrol rezervlerinin %22'sine sahiptir.²⁰ Petrol ihracatının ülkelere göre dağılımına bakıldığında, toplam ihracatının %17'sini ABD'ye yapan²¹ Suudi Arabistan'ın, ithalatının %13,2'sini ABD'den gerçekleştirdiği görülmektedir. Başka bir ifadeyle, 2015 yılında Suudi Arabistan'ın ABD'ye yönelik ihracatı 22 milyar dolardan fazla olurken ABD'nin Suudi Arabistan'a ihracatı 19,7 milyar dolar olmuştur. ABD'nin ithalatını petrol ürünleri teşkil ederken, Suudi Arabistan'ın ithalatını ise silah ve

savunma sistemleri yanı sıra makine ve araçlar teşkil etmiştir.²²

Petrol gelirleri sayesinde dünya ekonomik ve stratejik sektörlerine entegre olan Suudi Arabistan, aynı zamanda yüklü miktarlarda askerî donanım da satın alabilmektedir. Suudi Arabistan'ın ABD ile arasındaki stratejik ilişkilerin temelini de sahip olduğu petrol rezervleri oluşturmaktadır. Petrol ihracatının sürekliliğini sağlama karşılığında, Amerikan yönetimleri, 1940'lardan bugüne kadar, Suudi Arabistan'ın siyasi istikrarını ve askerî güvenliğini güvence altına almaktadır. Bu nedenle Suudi Arabistan'ın dış politika ve ekonomi alanındaki stratejileri, ABD ile olan ilişkilerine göre şekillenmektedir. Çünkü Suudi Arabistan'ın ekonomik ve siyasi istikrarı, Amerikan yönetimlerinin desteğine ve ülkelerin karşılıklı rızasına dayanmaktadır. Bu durum, Suudi rejimini, ABD'nin önderliğini talep etmek zorunda bırakmaktadır.²³ Suudi ailesinin ARAMCO'daki payı 1973'te %25 iken 1974'te %60 ve 1980'de bölgedeki millileştirme hareketlerinin geç de olsa ülkeye yansısıyla %100 olmuştur.²⁴

Petrol, iki ülke arasındaki ilişkilerin seyrini genel olarak olumlu etkilemiştir. Ancak uluslararası arenada yaşanan bazı gelişmeler petrol temelli ilişkileri oldukça olumsuz etkilemiştir. Her ne kadar Kral Faysal babası gibi "petrolün siyasetle karıştırılmayacağı"²⁵ söylese de 1973 yılında İsrail-Arap Savaşı'ndan sonra de facto oluşan durumdan dolayı, ABD'nin savaş boyunca İsrail'e yaptığı yardımlar sebebiyle, petrol ambargosu uygulama kararı almıştır.²⁶ Bu kriz ABD'nin, özellikle dönemin ABD Dışişleri Bakanı Henry Kissinger'in, özel diplomasi çabalarıyla aşılabilemiştir. Ambargo kararı, Arap dünyasında bilhassa da Suud kamuoyunda Kral Faysal'ın tam bir kahraman olarak algılanmasına sebep olmuştur.

Suud-ABD ilişkilerini etkileyebilecek önemli bir diğer mevzu ise, Suudi enerji kaynaklarının Hindistan, Çin ve Rusya gibi küresel güçlere pazarlanması ve bu ülkelerle ekonomik ilişkilerin geliştirilmesi meselesidir.

Ekonomik bağımlılık ikili ilişkilerin şekillenmesinde ve istikrarlı bir biçimde devam etmesinde en önemli sebeplerdendir. Buna rağmen 1973 yılındaki OPEC (Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü) krizinde olduğu gibi, bölgesel sebepler ve diğer görüş farklılıklarından dolayı sorunlar yaşansa da, süreç içerisinde iki ülke arasındaki bağımlılık artmış, sorunlar karşılıklı çıkarlar gözetilerek aşılmıştır. Ayrıca Suudi Arabistan'ın petrol satışlarından elde ettiği gelirin önemli bir kısmını ABD ile olan güvenlik ve silah ticaretine ayırması da iki ülke arasındaki problemlerin çözümünde her zaman orta bir yol bulunmasında etkili olmuştur. Nitekim bugün Ortadoğu'da ABD'nin en büyük ticari ortağı Suudi Arabistan'dır.

Filistin Meselesi

Bütün Arap ülkelerinde olduğu gibi Suudi Arabistan dış politikasında da Filistin meselesi önemli bir yer işgal etmektedir. Suudi yönetimi, Arabistan topraklarının İslam'ın doğuş yeri olmasından ötürü özel bir gurur duymaktadır. Suudiler, kutsal şehirlerin koruyucuları olmaları sebebiyle de kendilerini İslami yaşam biçimini savunmakla yükümlü görmektedirler.

1932'de kuruluşundan bu yana Suudi Arabistan Filistin konusuna önem vermiş, özellikle Kral Abdülaziz bu meseleye çok büyük alaka göstermiş ve çözümü için bir dizi görüş ortaya koymuştur. Kral Abdülaziz, Yahudilerin Filistin'i sahiplenme ve orada bir Yahudi devleti kurma girişimlerine kesinlikle karşı çıkmış ve Filistin halkının özgürlüğü ve istiklalini savunmuştur. 6 Aralık 1947'de Suudi Arabistan'daki ilgili şer'î mahkemeler, bütün Müslümanların Filistin'e tecavüz etmiş olan Yahudilere karşı cihat etmelerinin lüzumuna dair fetva yayınlamıştır. Kral Abdülaziz, Filistin'e ilk yardım olarak bir milyon İngiliz sterlini göndermiş, bir o kadar bağış da Suudi vatandaşları tarafından yapılmıştır. 1948 Arap-İsrail Savaşı sırasında, hafif silahlarla teçhiz edilmiş olan Suudi kuvvetleri uçaklarla Mısır'a, ağır silahlı kuvvetler ise gemilerle Süveyş'e gönderilmiştir. Suudi birlikleri Mısır ordusuyla Filistin cephesine gitmiştir. Suudi hükümeti Filistinli mültecilere maddi destek sağlamış ve ülkenin kapılarını onlara

açmıştır.²⁷ Kral Faysal, Yahudi devletini kurmak için Arap halklarına yapılan haksızlıklardan ve Sünni İslam dünyasının üçüncü kutsal mekânı olan Kudüs'teki el-Aksa Camii'nin İsrail tarafından işgal edilmesinden dolayı Filistin davasına güçlü destek vermiş²⁸ ve bu konuya özel bir önem atfederek Filistin için ümmeti cihada davet etmiştir.²⁹ 1973 yılında ABD'ye petrol ambargosu uygulamasının sebebi de Filistin meselesidir. Suudi Arabistan, 1990'lı yıllarda diğer Körfez ülkeleriyle beraber İsrail'e karşı sürdürülen boykotu kaldırarak Oslo'da başlayan müzakere sürecini desteklemiş ve Filistin yönetimine yıllık 100 milyon dolarlık yardımda bulunmuştur. Suudi yönetimi Hamas direnişine de maddi destek sağlamıştır.³⁰

Buna karşılık ABD'nin Filistin meselesine bakışı Suudi Arabistan'la tam bir tezat teşkil etmiştir. Bilhassa İsrail'in kuruluş yıllarında ABD her zaman Arapların karşısında, İsrail'in yanında yer almıştır. Wilson'dan itibaren ABD başkanları Yahudilerin bir anavatana kavuşması meselesine sempati ile bakmıştır. Bu sebeple hem Balfour Deklarasyonu hem de Sykes-Picot Anlaşması ABD tarafından desteklenmiş, 1947 yılındaki Birleşmiş Milletler'in Filistin'in üçe bölünmesini öneren taksim planı, küçük de olsa bir Yahudi devletinin kurulmasını öngörmesi nedeniyle benimsenmiştir.

Nixon'un Ortadoğu temelli doktrininin merkezine İsrail'in oturtulması sonucu, Washington yönetiminde, radikal ve düzen bozucu olarak görülen Filistinli grupların (FKÖ) ortadan kaldırılamasalar da marjinalize edilmesi fikri ağırlık kazanmış, ABD'nin bu tezi İsrail'in tezleriyle örtüştüğü için de Yahudilerce takdir edilmiştir.³¹ ABD, İsrail'e yaptığı yardımı 3 milyar dolara çıkarmış ve 1985 yılında bir de serbest ticaret anlaşılması imzalamıştır. Soğuk Savaş yıllarında İsrail'i "stratejik bir değer" olarak gören ABD, İsrail'den ekonomik, askerî ve diplomatik desteğini neredeyse hiç esirgememiş, bu desteği sebebiyle de ciddi mali bedeller ödemiştir.³²

2002 yılında Suudi Arabistan Prensi Abdullah, Oslo görüşmelerinin başarısız olması ve Filistin intifadasının başlaması üzerine Lübnan'da toplanan Arap Birliği'ne Filistin Barış Planı'nı sunmuştur.

Global terörizmin artmasının Filistin meselesinin çözümünü zorunlu kıldığını söyleyen Abdullah'ın planı, İsrail'in 1967 sınırlarına çekilmesini önererek iki devletli bir çözüm sunmaktaydı.³³ Nisan 2002'de Prens Abdullah Teksas'ın Krauford kasabasında ABD başkanına sekiz maddelik Filistin Barış Planı'nı sunmuştur. Buna göre karşılıklı çatışmanın kesilmesi ve görüşmelerin tekrar başlaması önerilmekteydi.³⁴ Bush döneminde yaşanan intifada esnasında İsrail'in Filistinlilere yönelik aşırı güç kullanması ve bu şiddet görüntülerinin uydu kanalları üzerinden yayınlanması, Suudi vatandaşların hükümete baskı yapmasına sebep olmuştur. Halkın tepkisi üzerine Suudi hükümeti ABD'nin İsrail'e baskı yaparak katliamları durdurmasını talep etmiştir.

Görüldüğü üzere Filistin meselesi iki ülkeyi pek çok defa karşı karşıya getirmiştir. Zira iki ülkenin Filistin konusuna bakışı tam bir tezat teşkil etmektedir. Özellikle Filistin meselesinden kaynaklanan 1973 petrol krizi, Suudi Arabistan-ABD ilişkilerinin bu meseleden ötürü ne kadar etkilenebileceğini göstermiştir.³⁵

Din Faktörü

Suudi Arabistan'ın kurucusu sayılan Muhammed b. Suud'un mensup olduğu aşiret, Necid'in büyük kabilelerinden olan Aneze'ye aittir. Arabistan'daki Suudi hâkimiyetinin tarihi, genelde yıkılış ve tekrar kuruluş olarak ortaya çıkmaktadır. Birinci devlet, Muhammed b. Abdülvehhab ile Muhammed b. Suud arasında gerçekleştirilen Dir'îye beyatlaşmasından başlatılmaktadır.³⁶ Muhammed b. Abdülvehhab dinî bir lider iken İbni Suud bir kabile lideridir. İkinci ve üçüncü Suudi devletinin kuruluşunda da dinî faktörler etkin olmuştur. Abdülaziz b. Suud'un kurduğu devletin bugünkü sınırlara sahip olması, şüphesiz silahlı bir güç olan "İhvan hareketi" sayesinde. Suud İhvanı Hicaz'ın fethinde başat rol oynamıştır.³⁷ İhvan, Vehhabi düşüncesinin en katı uygulandığı yerlerden biri olan Necid'de ortaya çıkmıştır ve haliyle bedevi gelenekleriyle mündemiç olmuştur. Hareket mensupları yeni kurulan Suudi devletinde Vehhabi anlayışın en katı şekliyle uygulanmasını istiyorlardı.

Bunun yanında İslam'ın doğduğu toprakları içinde barındıran Suudi Arabistan, iki kutsal mekâna, Mekke ve Medine'ye ev sahipliği yapmaktadır. Bu özelliği ile gerek İslam ülkeleri gerekse Müslüman toplumlar arasında önemli bir yere sahiptir. Suudi Arabistan bu ayrıcalıklı ev sahipliği dolayısıyla İslam ülkeleri özelinde kurulan birliklere adeta doğal bir ortak olarak görülmüştür. Yine bu bağlamda diğer İslam ülkelerinde çıkan çatışma ve kargaşa ortamlarıyla ilgili söz söylemesi beklenen ilk ülkelerden biri kabul edilmiştir.³⁸ Dolayısıyla Suudi devletin felsefi kuruluşunda dinin önemli bir yer işgal ettiği görülmektedir. Nihayetinde Suudi Arabistan, siyasi bir liderle dinî bir liderin koalisyonundan oluşmuş bir ülkedir. Ulemanın resmî olarak karar almada bir etkisi yoktur, ayrıca Suudi yöneticiler de her zaman ulemayı rahatsız etmemeye özen göstermiştir. Bu dinî anlayış Suudi devletin dış ilişkilerine de yansımıştır.

Suudi devletin ABD ile geliştirdiği özel ilişkiler Suudi kamuoyunu rahatsız etmiştir. Nitekim 1979 yılında Cüheyman el-Uteybi'nin isyanı da iç sebeplerin yanı sıra dış politikanın, özellikle ABD ile olan ilişkilerin sorgulamasıyla ilgilidir.³⁹ Ulema ve kamuoyunun rahatsızlığı özellikle 1980 sonrası dönemde daha belirgin hale gelmiştir. Bu dönemde devletin dış politika kararları hakkında olumlu fetva veren âlimler olmakla birlikte, bu politikayı sorgulayan âlimler de olmuştur. Bunlardan özellikle Selman el-Avde ve Sefer el-Havvali gibi âlimler, Körfez Savaşı sırasında ABD askerlerinin Suudi topraklarına gelmesini ciddi manada sorgulamıştır.⁴⁰ Dolayısıyla Suudi yönetimi ulemayı kızdırmamak ve ulema ile olan ilişkilerini bozmamak için ABD ile olan ilişkilerinde daha dikkatli davranmak durumunda kalmıştır.

Din konusunda iki ülke arasındaki iş birliğinin özellikle Soğuk Savaş döneminde şekillendiği görülmektedir. ABD Suudi Arabistan'ın Müslümanlar üzerinde etkili olduğunu fark edince, bu yöndeki iş birliğini arttırmanın yollarını aramış, Suudi Arabistan'ın dinî etkisini ikili ilişkilerde kullanmanın hesabını yapmıştır. Nitekim Suudi Arabistan, hem Sovyetlere karşı Afganistan'da Taliban'ı hem de Pakistan'da farklı unsurları desteklemiştir. Ayrıca Suudi vatandaşı olan Usame bin Ladin gibi küresel

cihadı savunan kişiler, bizzat Afganistan'a gidip buradaki savaşa katılmıştır. Suudi Arabistan, ABD ile birlikte bu tür unsurları Sovyetlere karşı mücadelede maddi ve lojistik anlamda desteklemiştir. ABD, Suudi dinî nüfuzunu kullanabileceği bir diğer bölge olarak da Kafkasları görmüştür. Nitekim Rusya'daki Müslüman çoğunluklu küçük otonom yapılarda selefi ekolün yıllar içerisinde arttığı gözlenmektedir. Suudi Arabistan'dan sağlanan maddi imkânlarla bu bölgede Sovyet nüfuzunun dengelenmesi ve sınırlandırılması adına iş birliği içinde çalışan bu iki ülkenin ortak çıkarlar üzerinde birleştiği görülmektedir.

Diğer yandan ABD'nin Suudi Arabistan'la olan ilişkilerini zaman zaman sorguladığı da vakıadır. Bilhassa 11 Eylül olaylarına Suudi vatandaşların karışması Amerikan kamuoyunun tepkisine sebep olmuştur. ABD'deki düşünce kuruluşları, akademisyenler ve gazeteciler Suudi Arabistan ile olan yoğun ekonomik ve siyasi ilişkilerin gözünden geçirilmesini talep etmişlerdir. Özellikle silah satışı anlaşmalarının iptal edilmesi, Suudi hükümetine baskı yapılması ve tazminat davaları açılması gibi talepler artmıştır. Son olarak ABD senatosu tarafından 11 Eylül olaylarında hayatını kaybedenlerin yakınlarına Suudi Arabistan'a dava açma hakkı tanınması, Suudi Arabistan-ABD ilişkilerini ciddi boyutta etkilemiştir.⁴¹ Senatonun bu kararı akabinde Suudi yetkililer ABD'de bulunan 760 milyar dolarlık yatırımlarını çekme tehdidinde bulunmuştur.⁴² Karşılıklı restleşmeler ve hamlelerle geçen bu süreç, Obama'nın Suudi Arabistan'a yaptığı ziyaretle şimdilik sakinleşmiş görünse de bu meselenin iki ülke arasındaki ilişkileri etkilemeye devam edeceği muhakkaktır.

Teröre Karşı Mücadelede İş Birliği

11 Eylül olaylarından sonra terör, ABD ile Suudi Arabistan arasındaki ilişkileri belirleyen en önemli meselelerden biri haline gelmiştir. Ancak terör konusunun iki ülke arasında 11 Eylül'den önce de önemli problem alanlarından biri olduğu bilinmektedir. Terör konusu iki ülke ilişkilerini kimi zaman yakınlaştırmış kimi zaman da oldukça sorunlu bir hale getirmiştir. ABD açısından bakıldığında Suudi Arabistan sorununun hem çözümünü hem de kaynağını teşkil etmektedir.

Bir yanda Suudi vatandaşların terör eylemlerine bizzat katılmaları diğer yanda Suudi hükümetinin desteklediği Vehhabi hareket içindeki farklı âlim ve gruplar, ABD açısından Suudi Arabistan'la olan ilişkisini zora sokmaktadır. Meseleye Suudi Arabistan açısından bakıldığında ise, Suudi yönetiminin terör konusunda ABD ile iş birliği sağladığı ancak bu durumun ülkeyi ABD'ye karşı dezavantajlı bir konumda bırakarak daha fazla muhtaç hale getirdiği görülmektedir.

1979 yılında, Sovyetlerin Afganistan'ı işgalinin ardından ABD, Suudi yönetimi ile birlikte, bu ülkede başlatılan cihat hareketini gerek silah yardımlarıyla gerekse lojistik anlamda desteklemiştir. 1989 yılında savaşın bitmesinden sonra ise Afganistan'a savaşmak için gidenler, dünyanın farklı bölgelerine dağılmaya başlamış ve bu durumun etkileri küresel bir şiddet dalgası halini alarak kontrolden çıkmıştır.

1990'daki Körfez kriziyle birlikte yabancı askerlerin ve özellikle Amerikan askerlerinin Suudi topraklarına gelmesi, kendilerine alan arayan bu mobil savaşçı grupların bir bölümünü ülkeye geri döndürmüş ve Suudi Arabistan'da eylemler başlamıştır. Suudi kamuoyunu rahatsız eden bu durum üzerine, 1990'lı yıllarda Irak müdahalesine karşı çıkan ve Cüheyman el-Uteybi'ye benzemeyen eğitilmiş ve üniversite mezunu âlim ve aydınlar, Suudi yönetimine karşı muhalefeti yükseltmiştir.⁴³ Zira bu dönemde ABD askerlerinin ülkedeki varlığı, Suudi halkını ciddi şekilde rahatsız etmekteydi. Kasım 1995'te Riyad'da Suudi Ulusal Muhafız Birliği'ni eğiten askerlerin bulunduğu ABD merkezi bombalı bir saldırı ile hedef alındı. Patlamada beş Amerikalı ve iki Hintli öldü. Olayı daha önce adı duyulmamış üç örgüt üstlendi ve hepsi de ABD askerlerinin Suudi Arabistan topraklarını terk etmesini istiyordu. 1996 yılında Suudi yönetimi televizyonda Afganistan'da Usame bin Ladin'in kamplarında eğitim aldığını itiraf eden dört kişiyi idam etmesi, içerideki gerilimin boyutlarını gözler önüne seriyordu.⁴⁴ 1996 yılında ABD hava kuvvetlerine ait bir binada büyük bir patlama meydana geldi. Patlamada 19 ABD personeli öldü, yüzlercesi yaralandı. Patlamanın sorumluları anlaşılacakla birlikte, ABD ve Suudi yönetimi patlamadan Şii militanları sorumlu tuttu.⁴⁵

11 Eylül 2001 tarihinde Washington ve New York'ta yaşanan saldırılardan sonra iki ülke ilişkilerinde ciddi bir kriz yaşandı. Saldırıları düzenleyen 19 kişiden 15'inin Suudi Arabistan vatandaşı olması, iki ülke arasında güvensizlik yarattı. Usame bin Ladin'in saldırıların arkasında olduğunun anlaşılmasından sonra da tüm dünya medyasının ve uluslararası kamuoyunun dikkati Suudi devleti üzerine çevrildi.

ABD-Suudi Arabistan ilişkilerini türbülansa sokan ve ilişkileri derinden etkileyen 11 Eylül saldırılarından sonra birçok Amerikan vatandaşı, Suudi yönetimini Vehhabilikle olan geleneksel ve kapalı ilişkisinden dolayı el-Kaide ile bağlantılı grupların çoğalmasına sebebiyet vermekle suçlamış ve Suudi yönetiminin saldırılardan sonra bile bu grupları yok etmek için gerekli adımları atmadığını düşünmüştür. Bu görüş, Suudi Arabistan'ın 2003 Irak müdahalesine katılmaması ve ABD'ye yardım etmemesi sebebiyle daha da pekişmiştir.⁴⁶ ABD kamuoyunda, hatta birçok sivil toplum kuruluşunda, Suudi Arabistan'ın dolaylı da olsa bu terör saldırılarına sebep olduğu algısı hâkimdir. Özelde Suudi Arabistan'a genelde ise İslam dinine atfedilen bu olumsuz imaj, bu dönemde birçok yayında gözlenmiştir. Bunlar arasında Hatred's Kingdom (Gold 2003), Sleeping with the Devil (Baer 2003) ve The Two Faces of Islam: The House of Saud from Tradition to Terror (Schwartz 2002) gibi yayınlar dikkat çekicidir. Bu dönemde think-tank kuruluşları da kamuoyundaki bu algıyı büyütmüştür. Örneğin Rand Cooperation'ın 2002 Suudi Arabistan raporu, Suudi devletini ABD düşmanı olarak tanımlıyordu. Bu tarihten itibaren yayımlanmış olan STK raporları ABD dış politikasını bir hayli etkilemiştir.⁴⁷ Aynı şekilde The Cato Institute'un 2002 yılı raporunda da Suudi Arabistan'ın Ortadoğu'daki sorunların çözümünde yer almak bir yana sorunların bir parçası olduğu belirtilmiştir.⁴⁸ Saldırıların hemen akabinde ABD'de yaşayan 600'den fazla Suudi vatandaşı ülkeyi terk etmek zorunda kalmıştır. Bunlar arasında ABD'de ticaretle uğraşan Al Suud ailesine mensup kişiler de vardı. ABD'de yapılan kamuoyu araştırmalarında 2001 yılının ilk aylarında Amerikalıların %56'sı Suudi Arabistan hakkında olumlu görüş bildirirken, aynı yılın aralık ayındaki araştırmalarda bu oran %24 olarak kaydedilmiştir.⁴⁹

11 Eylül saldırılarından sonra ABD-Suudi Arabistan ilişkileri ciddi bir meydan okuma ile karşı karşıya kalmıştır. Bu dönemdeki ilişkilerin seviyesinin anlaşılması bakımından Suudi Arabistan'ın 2001 Afganistan ve 2003 Irak işgallerine katılmaması önemli göstergelerdir.⁵⁰

11 Eylül olaylarından sonra Suudi Arabistan'ın teröre karşı mücadelesi bariz bir şekilde artmıştır. Riyad yönetimi teröre karşı cephe almaya ve millî egemenliğini sağlamaya çalışmıştır. Bu dönemde Riyad yönetimi kendi dinî retoriğini kullanarak el-Kaide gibi terör örgütlerinin dinî anlayışlarının doğru olmadığını, Suudi Arabistan'ın temsil ettiği dinî anlayışın en ideal ve doğru İslami anlayış olduğunu ifade etmiştir.⁵¹ Suudi Arabistan 2005 yılında teröre karşı uluslararası bir konferans organize ederek ülkenin uluslararası arenadaki imajını değiştirmeyi hedeflemiştir.⁵² Ayrıca bu dönemden sonra teröre karşı ortak mücadele kapsamında Suudi Arabistan ile ABD arasındaki istihbari iş birliği de artırılmıştır.⁵³

İki ülke arasında terör ve güvenlik alanındaki iş birliği, 11 Eylül saldırıları ve takip eden süreçte yaşanan karşılıklı şüphelerin ardından son on yılda çarpıcı bir biçimde gelişmiştir. ABD, özellikle el-Kaide ve çeşitli bölgesel örgütlerin yol açtığı tehdidi Suudilere vurgulayarak iş birliği olanaklarını arttırmıştır. İki ülke arasındaki iş birliğini arttıran diğer bir faktör ise Yemen'deki el-Kaide varlığıdır. Suudi Arabistan bölgesel güvenlik ve terörle mücadele konusunda ABD'nin müttefiki olduğunu göstermiş⁵⁴ ve Yemen'deki el-Kaide tehdidine karşı ABD'nin yaptığı drone saldırıları⁵⁵ ve diğer operasyonlarda Suudi topraklarının kullanılmasına izin vermiştir. Suudi Arabistan ayrıca, DAES tehlikesinden dolayı da terör konusunda ABD ile iş birliğini geliştirmiştir.

Ancak Suudi hükümetinin terörle mücadelede ABD ile ortak hareket etmesi, Suudluların bazı dernek ve vakıflara sağladıkları maddi imkânlar sebebiyle ABD'nin şüphelerini bertaraf edememiştir. Suudi Arabistan kendi benimsediği dinî anlayışı yaymak adına dünyanın farklı ülkelerinde milyarlarca dolar para harcamaktadır. ABD bu kaynaklardan bir kısmının antisemitik gruplara, mezhep çatışmalarını

körükleyen ve demokrasi karşıtı olan yapılara gittiğini düşünmektedir. Üstelik bazı Suudi âlimler, 11 Eylül saldırılarının bir ABD komplosu olduğu, Şii grupların ve faaliyetlerinin sürekli kınanmasının dolaylı da olsa DAEŞ'in söylemlerine zemin hazırladığı görüşündedirler.⁵⁶

Suudi Arabistan-ABD arasında hem 11 Eylül olayları hem de 2003 Irak Savaşı sırasında yaşanan güvensizlik, ilişkilerde sabit olmayan bir durumun ortaya çıkmasına yol açmıştır.⁵⁷ Ancak bu olumsuzluklara rağmen yaşanan gelişmeler, iki ülke tarafından da terör unsurlarına ve bu tür gruplara karşı beraber mücadelede askerî ve savunma alanlarında iş birliğini arttırmak için bir fırsat olarak görülmüştür.

ABD'nin Reform Talepleri

Politik reform yapma konusunda Suud ailesi içerisinde farklı tutumlar ortaya çıkmıştır. Bu farklılıklar o kadar keskin olmuştur ki, 1950'li yılların sonunda ve 1960'lı yılların başında Kraliyet ailesinin birçok ferdi başka bir ülkeye sığınmak zorunda kalmıştır.⁵⁸ Ancak aile içerisindeki reform mücadeleleri ile güç mücadelelerini ayırt etmek oldukça zordur. Reform meselesi, taraflar arasında bir rekabet enstrümanı haline gelmiştir. Bundan dolayı da aile içindeki gerçek reform yanlıları ile güç mücadelesinde bulunanların kimler olduğunu anlamak kolay değildir.⁵⁹

Batılılar, ülkedeki Batı yanlısı düşünce ve fikirleri siyasal reforma çevirmeye çalışmış; Kraliyet ailesinden Batı yanlısı tutum alanların, Batı değer ve normlarını benimseyenlerin ve ABD ile iyi ilişkiler kurmak isteyenlerin, ülkeyi demokratikleşme sürecine taşıyacaklarını var saymıştır. Ancak bu sadece bir varsayım olarak kalabilecek bir durum olabilir. Zira Suud ailesi, içerisindeki bölünmelere rağmen; mesela Kral Abdullah muhafazakâr dinî gelenek, kabile hiyerarşisi, Arap milliyetçiliği ve ABD ile ilişkiler konusunda kapalı biri olarak tanınmıştır.⁶⁰ Kral, rejimin siyasal açılım sağlaması ve daha şeffaf hale gelmesi konularına meyilli olmamıştır. Diğer yandan "Sudairi Yedilisi" yani Kral Fahd ile aynı anneye sahip olan prensler -ki bunların en dikkat çekenleri Savunma Bakanı Prens Sultan, İçişleri Bakanı Prens Nayif, Riyad

Valisi Prens Selman'dır- muhalefet saflarında yer almıştır. Batı değerlerini ve Suudi Arabistan-ABD ilişkilerini destekleyen bir tutum benimseyen bu isimler, hem İslami gelenek ve kabilevi ilişkilerin hem de ülke ekonomisinin Batı ile entegre olmasını istemişlerdir. Bu da Suudi Arabistan'ın anayasal demokrasiye geçmesini isteyen kesimlerce onlara daha olumlu bakılmasına sebep olmuştur.⁶¹

Başkan Bush döneminde ABD yönetimi reformlar konusunda Suudi Arabistan'da önemli girişimlerde bulunmuştur. Bu dönemde ABD Uluslararası Gelişim Fonu Suudi Arabistan'daki Effat College adındaki kız koleji için 100 bin dolar değerinde bir program finanse etmiştir. Program Effat Koleji ile Duke Üniversitesi arasında iş birliği kurulmasıyla ilgili bir protokol öngörüyordu. Bush yönetimi bu programı destekledi.⁶² 2005 yılında Teksas'ın Krauford şehrinde görüşen ABD Başkanı Bush ile Suudi Arabistan Kralı Abdullah, eğitimde reform konusunda mutabakata vardı.⁶³

Eğitimin yanında siyasi ve ekonomik reformların yapılması konusunda da ABD yönetiminin Suudi Arabistan'dan sürekli bir talebi olmuştur. 2005 yılında Kral Abdullah'ın başa gelmesinden sonra ülkede sosyal, siyasal, insan hakları, belediye seçimleri ve kadın hakları gibi konularda devrim niteliğinde reformlar yapılmıştır.⁶⁴ Ancak bütün bunlara rağmen ne tarafların reformla ne kastettiği ne de reformdan ne anladığı tam olarak açıklanmıştır.

ABD-Suudi ilişkilerini etkileyen bir faktör olarak ABD'nin yaptığı reform baskıları her zaman etkili olamamıştır. Zira Suudi Arabistan'ın sahip olduğu petrol rezervleri ve bölgenin istikrarının korunmasının önemi, ABD'yi reform talepleri konusunda dayatmacı bir tutum izlemekten alıkoymuştur. Çünkü hem bölgesel güvenlik hem de uluslararası ekonomik dengelerin istikrarı için Suudi yönetimin iş başında kalması Amerikan çıkarlarına daha uygun görülmektedir.

Sonuç olarak ne ABD yapılan reformlardan memnun kalmış ne de Suudi Arabistan bu baskıları hoş karşılamıştır. Ayrıca iki ülkenin kamuoyları da ilişkilerin durumundan memnun değildir. ABD'de yönetimin Suudi Arabistan'la olan ilişkisini sorgulayan ve Suudi yönetime desteğin çekilmesini

isteyen sesler artarken, Suudi Arabistan'da da ABD'nin bölgede ve dünyada İslam ülkelerine karşı izlediği politikalardan memnun olmayan ve Suudi hükümetin ABD ile yakın ilişkilerinden rahatsızlık duyan kesimler rahatsızlıklarını sıklıkla dile getirmektedir.

Suudi toplumu ABD'ye kıyasla çok kapalı bir toplumdur. ABD'de herkesin doğuştan sahip olduğu haklar olarak kabul edilen kadın hakları, seçimler, ifade özgürlüğü gibi haklar Suudi Arabistan'da yasaktır. Ancak bugüne kadar bu durum ABD için Suudi Arabistan'la iyi ilişkiler kurması önünde bir engel teşkil etmemiştir. ABD başkanları zaman zaman kamuoyu baskısıyla karşılaşsalar da bu meseleyi diplomatik açıdan çözmekte sıkıntı yaşamamışlardır. Sonuç olarak güvenlik ve ekonomi diğer konuları gölgede bırakmıştır. İki ülke için de tali bir durum olan reform meselesi ilişkilerde birincil bir konu olarak öne çıkmamıştır. Ancak ilerleyen süreçte bölgesel ve diğer konulardan kaynaklanması muhtemel sorunlar sebebiyle bu meselenin iki ülke arasında masada pazarlık mevzusu haline getirilmeme ve bir baskı unsuru olmama garantisi yoktur.

Sonuç

Suudi Arabistan, Ortadoğu bölgesinin en büyük ekonomilerden biridir. Kendini İslam dünyasının lideri konumunda gören Suudi Arabistan, dış politikada tüm İslami söylemlerine rağmen -ABD ile olan ilişkilerinde görüldüğü üzere- laik bir devlet gibi hareket edebilecek zihinsel kodlara ve araçlara sahip, gerekli gördüğü reel-politik uygulamaları meşrulaştırabilecek konumunda bir ülkedir.

Suudi yönetimleri, ülkenin dış politika öncelikleri olarak sosyalizm gibi ideolojik görüşlerden beslenen yabancı ülke etkilerini, İran yayılcılığını, terör saldırılarını ve enerji güvenliğini ilk sıraya almıştır. İçeride ise mevcut sosyal dengeleri, ekonomik refahı ve istikrarı korumaya gayret eden Suudi ailesi, son yıllara kadar bu stratejik hedefleri gerçekleştirmek için öncelikli partner olarak ABD ile ilişkilerine önem vermiştir.

İkinci Dünya Savaşı sonrası jeopolitik temelli ABD-Suud ilişkileri, Soğuk Savaş süreci ve ABD'nin

Suudi petrol endüstrisinin gelişimi üzerine yürümekteydi. Ancak böylesine derinlikli ekonomik ilişkilere rağmen, kendi halkının tepkisinden çekinen Suudi rejimi, ABD ile siyasi ve diplomatik ilişki kurarken dikkatli davranma ihtiyacı hissetmiştir. Suudi rejimi, ABD ile müttefiklik ilişkilerine her zaman özel bir önem vermiştir. Filistin meselesi ve özellikle 1990 yılından itibaren "terör" sorunu bu iki ülke arasındaki ilişkileri şekillendiren önemli faktörlerden olsa da ekonomi ve güvenlik meseleleri ilişkilerin temel belirleyicisi olmuştur.

Bölgede ABD ile birlikte hareket etmesi ve yoğun ekonomik ve güvenlik ilişkileri geliştirmesi, Suudi Arabistan'ın imajına çoğu zaman zarar vermiştir. Bölge ve dünya Müslümanları Suudi Arabistan'ın bu ilişkilerini sorgulamış ve hoş karşılamamıştır.

Başlangıçtan itibaren ortak çıkar ilişkisi, Suudi Arabistan-ABD ilişkilerini şekillendirmiştir. İnsan hakları ve demokrasi anlayışındaki ayrışmalar ve sosyolojik farklılıklara rağmen, özellikle güvenlik ve ekonomi konuları, birbirine muhtaç hale gelen iki ülke arasındaki ilişkilerde belirleyici olmuştur.

İki ülke ilişkilerinin tesisinde hassas konular olsa da İran'ın bölgede artan nüfuzu, Irak'taki belirsizlik, Filistin'deki fiilî durum ve bütün bunların yanı sıra ekonomik ilişkiler ve güvenlik endişeleri Suudi Arabistan'ı ABD'ye yaklaştırmıştır. Bugün yine aynı konular iki ülke ilişkilerinin en önemli belirleyenlerini oluşturmaktadır. İnsan hakları konusunda, en azından 11 Eylül olaylarına kadar Suudi hükümeti uluslararası baskılardan neredeyse muaf tutulmuştur.

Sonuç olarak, Suudi Arabistan ve ABD'nin hâlâ birçok konuda ortak çıkarları bulunsa da uluslararası bir krizde iki ülkenin otomatik olarak aynı tarafta olacağı fikri Soğuk Savaş'ın bitmesinden sonra sona ermiştir. Bugün bu düşüncenin özellikle Arap Baharı olarak bilinen süreçle daha da belirginleştiği görülmektedir. Obama yönetimindeki ABD'nin İran'la nükleer anlaşmaya varması Suudi Arabistan'da alarm zillerinin çalmasına sebep olmuştur.

ABD'li politika yapıcıların, gelen her talebe sadece olumlu yanıt vermelerini beklemek artık zordur.

Bugün iki ülke arasındaki ilişkilerde her iki taraf da çeşitli konularda diğerinden spesifik faydalar sağlamaya çalışmaktadır, ancak tarafların bir sonraki adımda nelerle karşılaşacağı meçhuldür. İlişkilerin durumu ise özetle Suudi İstihbarat Başkanı ve Washington eski büyükelçisi Faysal b. Turki'nin şu ifadesinde saklıdır: “ABD'nin Filistin'i bir devlet olarak Birleşmiş Milletler'de desteklememesi bundan sonra 'olağan dışı politikalar' takip edilmesi için imkân tanımaktadır.”

Sonnotlar

- ¹ Daha fazla bilgi için bk. Mehmet Ali Büyükkara, 11 Eylül'le Derinleşen Ayrılık: Suudi Selefiyye ve Cihadi Selefiyye, *Dini Araştırmalar*, 7/20, 2004, s. 205-234.
- ² Robert Baer, *Sleeping with the Devil*, New York: Crown, 2003.
- ³ Helen Chapin Metz (der.), *Saudi Arabia: A Country Study*, Washington: GPO for the Library of Congress, 1992.
- ⁴ Tim Niblock, *Saudi Arabia Power Legitimacy and Survival*, Routledge, USA, 2006, s. 111.
- ⁵ James Wynbrandt, *The Brief History of Saudi Arabia*, Library of Congress Cataloging-in-Publication Data, USA, 2004, s. 243.
- ⁶ Wynbrandt, s. 243.
- ⁷ Niblock, s. 113.
- ⁸ Wynbrandt, s. 243.
- ⁹ Laura S. Etheridge, (ed), *Middle East Region in Transition Saudi Arabia and Yemen*, New York: Britannica Educational Publishing, 2011, s. 64.
- ¹⁰ "En çok silah satan ve alan 10 ülke", *a Haber*, <http://www.ahaber.com.tr/galeri/dunya/en-cok-silah-alan-ve-satan-10-ulke/7> (05.12.2016).
- ¹¹ Ferhat Pirinççi, "ABD-Suudi Arabistan Silah Anlaşması", *Akademik Ortadoğu*, c. 5, S. 2, 2011, s. 61-84.
- ¹² Pirinççi, "ABD-Suudi Arabistan Silah Anlaşması", s. 61-84.
- ¹³ Pirinççi, "ABD-Suudi Arabistan Silah Anlaşması", s. 61-84.
- ¹⁴ Mehmet Ali Büyükkara, *İhvan'dan Cüheyman'a: Suudi Arabistan ve Vehhabilik*, İstanbul: Rağbet Yayınları, 2004.
- ¹⁵ Ertan Efegil, *Suudi Arabistan'ın Dış Politikasını Şekillendiren Faktörler*, SETA Ortadoğu Analiz, Mayıs 2013, c. 5, S. 13.
- ¹⁶ İhvan hareketinin isyanı ile ilgili daha fazla bilgi için bk. Büyükkara, s. 122-135.
- ¹⁷ F. Gregory Gause, *Saudi Arabia in the New Middle East*, Council Special Report No. 63, Council on Foreign Relation, New York, December 2011.
- ¹⁸ Wynbrandt, s. 191.
- ¹⁹ Wynbrandt, s. 193.
- ²⁰ DEİK, Suudi Arabistan Ülke Bülteni, 2005, <http://www.adana-to.org.tr/TR/ULkeRaporlari/Raporlar/AE>, (07.12.2016).
- ²¹ Economic Intelligence Unit, *Saudi Arabia Country Report*, London, May 2007, s. 5.
- ²² "Crown Prince Receives Palestinian President," *Saudi Press Agency*, Nov. 20, 2013, <https://fas.org/sgp/crs/mideast/RL33533.pdf> s. 28 (05.12.2016).
- ²³ Kadir Türk, Mısır ve Suudi Arabistan'ın Ekonomik Yapıları ile Karşılıklı Ekonomik İlişkilerinin Değerlendirilmesi, (*Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*), İstanbul, 2006.
- ²⁴ John E. Peterson, *Historical Dictionary of Saudi Arabia*, Asian/Oceanian Historical Dictionaries, No. 45, Oxford: The Scarecrow Pres, 2003, s. 8.
- ²⁵ Al Rasheed Madawi, *A History of Saudi Arabia*, Cambridge, England, May 2002, s. 136.
- ²⁶ Wynbrandt, *The Brief History of Saudi Arabia*.
- ²⁷ Mustafa Bostancı, Suudi Arabistan Devletin Kuruluşu ve Türkiye-Suudi Arabistan İlişkileri (1926-1990), (*Yayımlanmamış Doktora Tezi*), Ankara 2013.
- ²⁸ Ertan Efegil, *Suudi Arabistan'ın Dış Politikasını Şekillendiren Faktörler*, SETA, Ortadoğu, Analiz, Mayıs 2013, c. 5, S. 53.
- ²⁹ "King Faisal Wanted Jihad for Freedom of Al-Aqsa Mosque Jerusalem Palestine & He Got Martyred", https://www.youtube.com/watch?v=t-qK_Igv7ms (09.12.2016).
- ³⁰ Wayne H. Bowen, *The History of Saudi Arabia*, Greenwood Press, Wesport, Con, London, 2008, s. 124-125.
- ³¹ Zachary Lockhman, *Hangi Ortadoğu?*, çev. Burcu Birinci, İstanbul: Küre Yayınları, 2012, s. 240.
- ³² Mehmet Şahin, "ABD-İsrail İlişkileri: Böyle Dost Düşman Başına", *Ortadoğu Analiz Dergisi*, Eylül 2010, c. 2, S. 21.
- ³³ Wynbrandt, s. 280.
- ³⁴ Wynbrandt, s. 281.
- ³⁵ Wynbrandt, s. 280.
- ³⁶ Zekeriya Kurşun, *Necid ve Ahsa'da Osmanlı Hakimiyeti (Vehhabi Hareketi ve Suud Devleti'nin Ortaya Çıkışı)*, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1998.
- ³⁷ Büyükkara, s. 80-114.
- ³⁸ Ahmet Emin Dağ, (ed.), *Ortadoğu Çatışmaları*, İstanbul: İHH Yayınları, 2015, s. 193.
- ³⁹ Büyükkara, s.196.

- ⁴⁰ Mehmet Ali Büyükkara, “11 Eylül’le Derinleşen Ayrılık: Suudi Selefiyye ve Cihadi Selefiyye”, *Dini Araştırmalar*, 7/20, 2004, ss. 205-234.
- ⁴¹ “Suudi Arabistan’dan ‘11 Eylül’ yasasına tepki”, *Hürriyet Haber*, 30 Eylül 2016, <http://www.hurriyet.com.tr/suudi-arabistandan-abdnin-11-eylul-yasasina-tepki-40235570> (13.12.2016).
- ⁴² “Suudi Arabistan’ın 750 milyarlık dolarlık yatırımını dondurabilir”, *Habertürk*, 1 Ekim 2016, <http://www.haberturk.com/ekonomi/ekonomi/haber/1304184-abd-suudi-arabistanin-750-milyar-lik-yatirimini-dondurabilir> (12.12.2016).
- ⁴³ Laura S. Etherdge, (ed), *Middle East Region in Transition Saudi Arabia and Yemen*, New York: Britannica Educational Publishing, 2011, s. 64.
- ⁴⁴ Etherdge, s. 69.
- ⁴⁵ Etherdge, s. 69.
- ⁴⁶ Etherdge, s. 72.
- ⁴⁷ Niblock, s. 128.
- ⁴⁸ Niblock, s. 123.
- ⁴⁹ Rachel Bronson, *Thicker Than Oil America’s Uneasy Partnership With Saudi Arabia*, New York: Oxford University Press, , 2006, s. 235.
- ⁵⁰ Niblock, s. 127.
- ⁵¹ John R. Bradley, *Saudi Arabia Exposed Inside a Kingdom*, England: Pelgrave Macmillian, May 2006, s. 220-221.
- ⁵² Bradley, s. 222.
- ⁵³ F. Gregory Gause, *Saudi Arabia in the New Middle East*, Council Special Report No. 63, Council on Foreign Relation, New York, December 2011, s. 22.
- ⁵⁴ Gause, s. 28.
- ⁵⁵ “CIA operating drone base in Saudi Arabia”, US media reveal, *BBC News*, Feb. 6, 2013, <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-21350437> (10.12.2016).
- ⁵⁶ Daniel L. Byman, “The US-Saudi Arabia Counterterrorism Relationship”, May 24, 2016, *Brookings*, <https://www.brookings.edu/testimonies/the-u-s-saudi-arabia-counterterrorism-relationship/> (08.12.2016).
- ⁵⁷ Bradley, s. 221.
- ⁵⁸ Niblock, s. 85.
- ⁵⁹ Niblock, s. 85.
- ⁶⁰ Joseph A. Kechichian, *Succession on Saudi Arabia*, Palgrave Macmillian, ABD, 2001.
- ⁶¹ Niblock, s. 85.
- ⁶² Bronson, s. 257.
- ⁶³ Bronson, s. 258.
- ⁶⁴ <https://www.youtube.com/watch?v=bCWI9ZmVxhY>, “Legal and Political Reforms in Saudi Arabia” (10.12.2016).

Kaynakça

- Al Rasheed Madawi, *A History of Saudi Arabia*, Cambridge, England, May 2002.
- Baer, Robert, *Sleeping with the Devil*, New York: Crown, 2003.
- Bradley, John R., *Saudi Arabia Exposed Inside a Kingdom*, Pelgrave Macmillian, England, May 2006.
- Bronson, Rachel, *Thicker Than Oil America's Uneasy Partnership With Saudi Arabia*, Oxford University Press, New York, 2006.
- Bostancı, Mustafa, Suudi Arabistan Devletin Kuruluşu ve Türkiye-Suudi Arabistan İlişkileri (1926-1990) (*Yayımlanmamış Doktora Tezi*), Ankara 2013.
- Bowen, Wayne H., *The History of Saudi Arabia*, London: Greenwood Press, Westport, Con, 2008.
- Büyükkara, Mehmet Ali, *İhvan'dan Cüheyman'a: Suudi Arabistan ve Vehhabilik*, İstanbul: Rağbet Yayınları, 2004.
- _____, "11 Eylül'le Derinleşen Ayrılık: Suudi Selefiyye ve Cihadi Selefiyye", *Dini Araştırmalar*, 7/20, ss. 205-234, 2004.
- Dağ, Ahmet Emin, (ed.), *Ortadoğu çatışmaları*, İstanbul: İHH Yayınları, 2015.
- Efegil, Ertan, *Suudi Arabistan'ın Dış Politikasını Şekillendiren Faktörler*, SETA, Ortadoğu, Analiz, Mayıs 2013, c. 5, S. 53.
- Etherdge, Laura S., (ed.), *Middle East Region in Transition Saudi Arabia and Yemen*, New York: Britannica Educational Publishing, 2011.
- Gause, F. Gregory, *Saudi Arabia in the New Middle East*, Council Special Report No. 63, Council on Foreign Relation, New York, December 2011.
- Kechichian, Joseph A., *Succession on Saudi Arabia*, Palgrave Macmillian, USA, 2001.
- Kurşun, Zekeriya, *Necid ve Ahsa'da Osmanlı Hakimiyeti (Vehhabi Hareketi ve Suud Devleti'nin Ortaya Çıkışı)*, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1998.
- Metz, Helen Chapin (der.), *Saudi Arabia: A Country Study*, Washington: GPO for the Library of Congress, 1992.
- Niblock, Tim, *Saudi Arabia Power Legitimacy and Survival*, Routledge, USA, 2006.
- Peterson, John E., "Historical Dictionary of Saudi Arabia", *Asian/Oceanian Historical Dictionaries*, No. 45, Oxford: The Scarecrow Pres, 2003, s. 8.
- Şahin, Mehmet, "ABD-İsrail İlişkileri: Böyle Dost Düşman Başına", *Ortadoğu Analiz Dergisi*, Eylül 2010, c. 2, S. 21.
- Türk, Kadir, Mısır ve Suudi Arabistan'ın Ekonomik Yapıları ile Karşılıklı Ekonomik İlişkilerinin Değerlendirilmesi (*Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*), İstanbul, 2006.
- Wynbrandt, James, *The Brief History of Saudi Arabia*, Library of Congress Cataloging-in-Publication Data, USA, 2004.
- Zachary Lockhman, *Hangi Ortadoğu?*, çev. Burcu Birinci, İstanbul: Küre Yayınları, 2012.
- Byman, Daniel L., "The US-Saudi Arabia Counterterrorism Relationship", May 24, 2016, *Brookings*, <https://www.brookings.edu/testimonies/the-u-s-saudi-arabia-counterterrorism-relationship/> (08.12.2016).
- "Crown Prince Receives Palestinian President," *Saudi Press Agency*, November 20, 2013. <https://fas.org/sgp/crs/mideast/RL33533.pdf> s. 28.
- DEİK, Suudi Arabistan Ülke Bülteni, 2005, <http://www.adana-to.org.tr/TR/UlkeRaporlari/Raporlar/AE> (07.12.2016).
- "En çok silah satan ve alan 10 ülke", *a Haber*, <http://www.ahaber.com.tr/galeri/dunya/en-cok-silah-alan-ve-satan-10-ulke/7> (05.12.2016).
- "IA operating drone base in Saudi Arabia", US media reveal, *BBC News*, Feb. 6, 2013, <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-21350437> (10.12.2016).
- "King Faisal Wanted Jihad for Freedom of Al-Aqsa Mosque Jerusalem Palestine & He Got Martyred", https://www.youtube.com/watch?v=t-qK_Igv7ms (05.12.2016).
- "Legal and Political Reforms in Saudi Arabia", <https://www.youtube.com/watch?v=bCW19ZmVxhY> (07.12.2016).
- "Saudi Arabia and United States Awkward Relation", *The Economist*, March 29, 2014, <http://www.economist.com/news/middle-east-and-africa/21599767-american-president-and-saudi-king-will-have-unusually-edgy> (12.12.2016).